

Загальні питання характеристики відомчих закладів освіти МВС України

Система відомчої освіти охоплює розгалужену мережу багатогалузевих й спеціалізованих відомчих навчальних закладів, в яких здійснюється підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу органів системи Міністерства внутрішніх справ. Додипломну підготовку працівників органів, служб та підрозділів внутрішніх справ здійснюють юридичні ліцеї, профільні класи та училища професійної підготовки, вузівську та післядипломну підготовку особового складу – відомчі вищі заклади освіти. Цього методологічного положення не враховує Концепція розвитку системи відомчої освіти та вузівської науки МВС України на період 2001-2005 рр. [1]. У ній зазначається, що система відомчої освіти включає лише “вищі навчальні заклади, в яких здійснюється підготовка фахівців, перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників органів внутрішніх справ”. Таке нормативно-правове викривлення об’єктивної дійсності має бути виправленим.

Сукупність та структура відомчих навчальних закладів призначена забезпечити підготовку фахівців з певних напрямків та спеціальностей з урахуванням специфіки їх професійної діяльності; координацію дій у відомчій освітній діяльності з відповідними органами управління в межах установлених повноважень; єдиний підхід до комплектування навчальних закладів постійним та перемінним складом; внесення відповідних структурних змін в штатні розписи навчальних закладів, зумовлені змінами в суспільно-економічному житті держави та потребами практичної діяльності органів внутрішніх справ; оперативне корегування навчальних програм, усунення дублювання в організації навчально-виховного процесу, впровадження новітніх технологій в організації навчання; орієнтацію відомчої освіти на задоволення практичної потреби конкретних УМВС, служб і підрозділів МВС України в кадрах відомчого рівня підготовки та спеціалізації; пріоритетність відомчої освіти при формуванні професійного ядра кадрів органів внутрішніх справ. Як невід’ємна складова системи національних навчальних закладів, при підготовці працівників органів внутрішніх справ вони мають забезпечити: формування особистості і професіонала – патріота і громадянина України, чітко зорієнтованого в сучасних реаліях та перспективах соціокультурної динаміки, підготовленої до життя і праці у ХХІ ст.; збереження і продовження української культурно-історичної традиції, виховання поважного ставлення до державних святинь, української мови і культури, історії і культури народів, які проживають в Україні, формування культури міжетнічних відносин, виховання людини демократичного світогляду й культури, яка дотримується прав і свобод особистості, з повагою ставиться до традицій народів і культур світу, національного, релігійного, мовного вибору особистості, виховання культури миру та міжособистісних відносин тощо.

Також, відповідно до Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ ст., відомчі заклади освіти мають забезпечити повну реалізацію права на рівний доступ громадян до якісної освіти: "Повна реалізація цього права передбачає чіткість, прозорість, наступність системи освіти усіх рівнів, її чутливість до демографічних, соціальних, економічних змін. Освітня мережа підпорядкована задоволенню широкого діапазону індивідуальних освітніх потреб кожної людини відповідно до її здібностей, а також цільових груп за соціальними, етичними, мовними, територіальними чинниками. Всі види дискримінації у здобутті освіти заборонені" [2].

Реалізація цього та інших прав у сфері освіти має забезпечуватись безплатністю одержання первинної професійної освіти; подальшим розвитком професійних навчальних закладів; поєднанням професійної та нової загальної середньої освіти; впровадженням механізмів адресної державної підтримки студентів з числа сиріт, малозабезпечених сімей та обдарованої молоді; безплатністю освіти на конкурсних засадах; встановленням та реалізацією нових нормативів матеріально-технічного, фінансового і кадрового забезпечення закладів освіти; забезпеченням високої якості вищої професійної освіти; створенням рівних умов для здобуття вищої освіти представниками різних регіонів держави і т. ін.

Виконання цих та інших завдань у сфері відомчої професійної підготовки покладеться на юридичні ліцеї, профільні класи, училища професійної підготовки та інші заклади освіти.

Юридичні ліцеї, профільні класи та училища професійної підготовки у сукупності складають систему навчальних закладів довузівської професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів, служб та підрозділів внутрішніх справ. Відомчі ліцеї та профільні класи з посиленою юридичною підготовкою мають забезпечувати здобуття учнями первинних знань, умінь та навичок із загальною юридичних й спеціальних дисциплін, що зорієнтують їх на зміст та форми діяльності органів системи Міністерства внутрішніх справ, посилену фізичну підготовку, а також надання професійної спрямованості щодо подальшого навчання у відомчих навчальних закладах. Як зазначено у Наказі МВС України №241 від 8 квітня 1998 р. "Про створення юридичного ліцею Національної академії внутрішніх справ України": "Покласти на юридичний ліцей забезпечення повної загальної середньої освіти ліцейств, здійснення понад державний освітній стандарт їх науково-практичної підготовки, формування умінь і навичок, необхідних для навчання у вищих закладах освіти Міністерства внутрішніх справ" [2].

Професійно-службова підготовка персоналу органів, служб та підрозділів внутрішніх справ здійснюється в училищах професійної підготовки у формі первинної підготовки за спеціальністю "міліціонер". Згідно з Положенням про училище професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ України такими є навчальні підрозділи, що забезпечують потребу Міністерства внутрішніх справ України у початковій підготовці. "Училища – основна форма підготовки працівників, які вперше приймаються на посади рядового і

існучого складу" [3]. Учлища професійної підготовки мають забезпечити здобуття професійних знань, умінь та навичок, необхідних для самостійного виконання функціональних обов'язків, покладених на особовий склад органів системи Міністерства внутрішніх прав первинного ланцюга. Існує і необхідність в удосконаленні даного нормативного акту, як у загальних положеннях, так і в тексті враховується, що на базі училища професійної підготовки здійснюється також підвищення кваліфікації, а також перепідготовка кадрів. Однак, реальність така, що підвищення кваліфікації та перепідготовка персоналу органів внутрішніх прав здійснюється лише на базі вищих відомчих закладів освіти. "Післявузівська (післядипломна) перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів, – пишуть у зв'язку з цим М.І. Ануфрієв, О.М. Бандурка й О.Н. Ярмиш, – здійснюється на базі завершеної вузівської підготовки за відповідними напрямками, як без змін, так і зі зміною існуючого освітнього та кваліфікаційного рівня. Вона також передбачає можливість досягнення освітньо-кваліфікаційного рівня магістра, наукового ступеня кандидата, доктора наук. Система підвищення кваліфікації та перепідготовки відповідає принципу безперервної відомчої освіти з максимальним забезпечення відповідності рівня підготовки працівників органів внутрішніх справ вимогам функціональних обов'язків за посадовим призначенням [4, с.337-338]. Отже, Положення про училище професійної підготовки працівників органів внутрішніх прав у означеному аспекті потребує корегування. Також розглядуване Положення, що розглядається, набагато виграло б у юридичній техніці викладення нормативного матеріалу, якщо б у ньому було зазначено про мету, функції, принципи, форми й методи діяльності училища професійної підготовки.

Найвизначальнішу роль у підготовці висококваліфікованого особового складу органів внутрішніх справ відіграють вищі відомчі заклади освіти. Організаційно-структурна побудова та порядок функціонування відомчих закладів освіти регулюється як загальними, так і спеціальними правовими актами. Основними з них є: Закон України "Про вищу освіту" [5, Ст.134], Положення "Про державний вищий заклад освіти" [6], Положення "Про вищий заклад освіти Міністерства внутрішніх справ України" [7]. Відповідно до ст. 22 Закону України "Про вищу освіту", основною метою діяльності вищого навчального закладу є забезпечення умов, необхідних для отримання особою вищої освіти, підготовки фахівців для потреб України; головними завданнями вищого навчального закладу є: здійснення освітньої діяльності певного напрямку, яка забезпечує підготовку фахівців відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів і відповідає стандартам вищої освіти; здійснення наукової і науково-технічної (для вищих навчальних закладів третього і четвертого рівнів акредитації), творчої, мистецької, культурно-виховної, спортивної та оздоровчої діяльності; забезпечення виконання державного замовлення та угод на підготовку фахівців з вищою освітою; здійснення підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів та їх атестація в акредитованих вищих навчальних закладах третього та четвертого рівнів акредитації; вивчення попиту на окремі спеціальності на ринку праці і сприяння працевлаштуванню випускників, забезпечення

культурного і духовного розвитку особистості, виховання осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах, в душі українського патріотизму і поваги до Конституції України, підвищення освітньо-культурного рівня громадян.

Положення про вищий заклад освіти Міністерства внутрішніх справ України в п. 1.1 визначає таким у якості суб'єкта освітньої діяльності, що здійснюється з метою задоволення освітніх потреб особи, суспільства і держави та фахових замовлень відомства [7]. На нашу думку, неточним є формулювання мети діяльності відомчого вищого закладу освіти: насамперед вони створюються для задоволення потреби органів внутрішніх справ у висококваліфікованих, спеціально підготовлених фахівцях правоохоронної справи, а вже потім для "задоволення освітніх потреб особи, суспільства і держави". У цьому специфіка й особливості відомчих закладів освіти Міністерства внутрішніх справ України. Це має знайти своє відображення у розглянутому дефінітивному правовому приписі. Як зазначено в п. 1.5. цього ж Положення: "У вищих закладах освіти на денній та заочній формах навчання здійснюється підготовка фахівців з вищою освітою для органів внутрішніх справ на рівні державних стандартів за освітньо-кваліфікаційними рівнями, здобуття наукових ступенів, а також – післядипломна підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації керівних і науково-педагогічних кадрів". Таким чином, сучасний вищий заклад освіти МВС України є складною за своєю структурою і функціями системою, яка потребує належного рівня організації й управління. Завдання відомчої вищої освіти вимагають розв'язання комплексу різноманітних і різнобічних завдань щодо підготовки фахівців різних напрямків оперативної-службової діяльності в органах внутрішніх справ, організації навчально-методичної і виховної роботи, проведення наукових і науково-дослідних робіт, організації перепідготовки і підвищення кваліфікації практичних працівників ОВС, матеріально-технічного забезпечення навчального процесу і наукових досліджень. Система вищих відомчих закладів освіти охоплює підготовку фахівців найвищої кваліфікації щодо всіх галузей діяльності: органів внутрішніх справ, внутрішньої служби та пожежної охорони. Особливості здійснення управлінської діяльності у відомчих вищих закладах освіти визначаються їх специфікою, відмінними притаманними лише їм рисами. По-перше, вони є винятково державними, а відтак на них покладено особливу відповідальність в організації та проведенні навчального процесу, наукових досліджень, підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів згідно з цим високим статусом і вимогами, що з цього витікають. По-друге, професорсько-викладацький склад, співробітники, курсанти і слухачі проходять службу в органах внутрішніх справ України, належать до постійного та перемінного атестованого особового складу. Отже управлінська, навчально-методична, наукова, виховна діяльність здійснюється на підставі не лише норм, викладених у документах, що регламентують функціонування вищої школи (зокрема її найпотужнішого державного сектора) в межах усієї України, а й, передусім, розвинутої відомчої нормативної бази. Як наслідок, управління вищим закладом освіти МВС за своїм змістом повинно врахувати різноманітність і специфічність поставлених перед

органами внутрішніх справ завдань, насамперед ту обставину, що вони з-поміж усіх інших силових структур держави найбільш тісно взаємодіють з населенням, мають здатність розв'язувати складні правоохоронні завдання лише враховуючи усі суспільні чинники, корелюючи свою роботу відповідно до найбільш важливих і значущих соціальних процесів. Тому, здійснення управлінських функцій у вищому закладі освіти України поділяється на дві основні складові. Зовнішній управлінський вплив, джерелом якого виступають як правові акти, так і акти управління суб'єктів, до відома яких відкрито ці завдання: Міністерство внутрішніх справ України в цілому, його керівництва, Головного управління по роботі з особовим складом (яке безпосередньо керує роботою ВЗО МВС), інших галузевих Головних управлінь, управлінських елементів МВС як єдиної функціональної системи. Іншою складовою виступає управління вищим закладом освіти, що відбувається всередині тієї відносно замкненої системи, котрою він є. Суб'єктами управління тут виступають органи, на які, згідно посадових обов'язків, покладено здійснення управлінських функцій власне у вищих закладах освіти, а саме на ректора і вчену раду.

За організаційно-правовою ознакою вищі заклади освіти Міністерства внутрішніх справ України слід класифікувати на такі види: університет, академія, інститути, училища. Відтак, зайвою вбачається вказівка в Положенні про вищий заклад освіти Міністерства внутрішніх справ України [7] на те, що до відомих закладів освіти відносяться й коледжі.

Список літератури: 1. Концепція розвитку системи відомчої освіти та вузівської науки МВС України на період 2001-2005 рр., затв. рішенням колегії МВС України № 9 км / 1 від 18 грудня 2000 р. К., 2000. 2. Наказ МВС України № 241 від 8 квітня 1998 р. "Про створення юридичного лицю Національної академії внутрішніх справ України". К., 1998. 3. Наказ МВС України № 148 від 18 березня 1992 р. "Про затвердження Положення про училище професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ України". К., 1992. 4. Ануфрієв М.І., Бандурка О.М., Яримин О.Н. Вищий заклад освіти МВС України: Навчально-практичний посібник. Харків, 1999. 5. Закон України "Про вищу освіту" // Відомості Верховної Ради. 2002. № 20. 6. Положення "Про державний вищий заклад освіти", затв. постановою Кабінету Міністрів України від 5 березня 1996 р. № 1074 // Збірник нормативних актів та методичних рекомендацій з питань організації, планування та проведення навчально-виховного процесу в навчальних закладах МВС України. Вип. 1. Харків, 1999. 7. Наказ МВС України № 231 від 1 квітня 1998 р. "Про затвердження Положення про вищий заклад освіти Міністерства внутрішніх справ України". К., 1998.

Надійшло до редакції 17.11.2002 р.

В.А. Петухов

Особливості правового регулювання проходження практики та стажування в підрозділах ОВС

Відносини, що складаються в процесі проходження працівниками органів внутрішніх справ практики і стажування, характеризуються якісною єдністю й однорідністю. Вони об'єктивно вимагають координації, регулювання, впорядкування за допомогою нормативно-правових механізмів. "Суспільство на